

تبیین پیمایشی فرصت‌ها،

موانع و راهکارهای نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در حج

میقات حج

حمید رضا منیری حمزه کلایی*

چکیده

با توجه به اینکه مهم‌ترین هدف این تحقیق کشف و استخراج و رتبه‌بندی مهم‌ترین فرصت‌ها، موانع و راهکارهای نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در حج می‌باشد، محقق در این تحقیق به روش دقیق و علمی از طریق پیمایش (پرسشنامه) با استفاده از نرم افزار SPSS توانست علاوه بر اینکه مهم‌ترین فرصت‌ها و تهدیدهای قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در فضای حج را کشف و استخراج کند، مواردی که بعضاً تصور نمی‌شد که از فرصت‌ها و یا تهدیدهای نفوذ قدرت نرم نظام در حج باشند، را به روش علمی از منظر مهم‌ترین صاحب نظران حوزه حج؛ یعنی روحانیون کاروان‌ها، متخصصین بعثه و مبلغین (زبان‌دانان) در قالب پرسشنامه را اثبات نماید.

واژگان کلیدی: انقلاب اسلامی، قدرت نرم، حج ابراهیمی، فرصت‌ها، موانع، حج و پرسشنامه

* استادیار دانشگاه مازندران / hamidrezamoniri@yahoo.com

بیان مسئله

گرچه محققان، نویسندگان و برخی از سازمان‌های مرتبط، نظیر بعثه مقام معظم رهبری به مباحث مختلف مرتبط با صدور قدرت نرم نظام، حج ابراهیمی و استفاده از حج به عنوان یکی از راه‌کارهای صدور پرداخته‌اند ولی آنچه که محقق با تتبع و تفحص در آثار مربوط مشاهده نموده، عمدتاً نظری و بعضاً توصیفی بوده و می‌توان گفت تاکنون کاری دقیق و علمی از طریق پیمایش، یا نبوده و یا جامع نیست.

و با توجه به اینکه روحانیون کاروان‌ها، متخصصین بعثه و مبلغین (زبان‌دانان) که ارتباط مستقیم با این موضوع دارند، بهترین افرادی هستند که در این حوزه صاحب نظر هستند.

محقق معتقد است با کشف و فهمیدن مهم‌ترین فرصتها و تهدیدهای نفوذ قدرت نرم انقلاب اسلامی در حج، در ابعاد مختلف کار محققان در تحقیق‌های بعدی برای عملیاتی کردن این فرصتها و رفع موانع تسهیل می‌شود.

بنابراین، مسئله اصلی این پژوهش، تبیین پیمایشی فرصتها و موانع نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در حج ابراهیمی، به روش علمی از منظر مهم‌ترین صاحب نظران حوزه حج می‌باشد و فرضیه تحقیق عبارت است از «به نظر می‌رسد مهم‌ترین فرصت، حضور حجاج با ملیت‌های گوناگون می‌باشد و مهم‌ترین تهدید، سیاست عربستان در مخالفت با ارتباط و گفتگوی زائران با هم‌دیگر است.»

حجم نمونه

پس از انتخاب موضوع تحقیق و بیان مسأله، یکی از تصمیمات مهمی که پیش روی هر پژوهشگری قرار دارد، انتخاب نمونه است. نمونه‌ای که باید نماینده جامعه‌ای باشد که پژوهشگر قصد تعمیم یافته‌های تحقیق خود به آن جامعه را دارد. تعیین حجم نمونه بستگی به میزان دقت و اطمینان مورد نظر دارد. در این تحقیق برای تعیین حجم نمونه از فرمول کوکران استفاده شده است.

$$n = \frac{Nt^2 pq}{d^2 N + t^2 pq} \quad N = \text{حجم جامعه آماری}$$

$n =$ حجم نمونه آماری

$$N = 1000$$

$$d = 0.05$$

$$t = 1/96$$

$$p \cdot q = 0.5$$

$$n = \frac{1000 (1/96)^2 \times (0.5)^2}{1000 (0.05)^2 + (1/96)^2 (0.5)^2} \quad P = \text{نسبت وجود صفت}$$

$q =$ نسبت عدم وجود صفت

$$n = 278 \quad t = \text{احتمال خطا}$$

$d =$ درصد اطمینان

با توجه به اینکه نمونه گیری، از میان کارشناسان، زبان دانان و روحانیون کاروانها انجام گرفته است، لذا احتمال ریزش پرسشنامهها بسیار پایین بود. در نتیجه، محقق تصمیم گرفت تا صرفاً بر اساس برآورد موجود اقدام به گردآوری دادهها نماید.

شیوه نمونه گیری

شیوه نمونه گیری در این تحقیق، با بهره گیری از نمونه گیری تصادفی جمع آوری شده است (سرائی، ۱۳۹۱ ش. ص ۱۴) در این راستا ابتدا اقدام به شناسایی مبلغان و روحانیون کاروانها گردید، سپس از میان افراد منتخب، با توجه به تعداد حجم نمونه، اقدام به گزینش تصادفی نمونهها گردید. در ضمن یادآور می شود محاسبه حجم نمونه بر اساس فرمول کوکران ۲۷۸ نمونه برآورد گردید. در نهایت تعداد ۷۰ نفر از روحانیون زبان دان و ۲۰۸ نفر از مبلغین زبان دان مشخص گردیدند.

مختصات نمونه

از ۲۷۸ نفر از کسانی که حجم نمونه این تحقیق را شکل دادند و مورد مصاحبه قرار گرفتند، ۱۸ درصد زن بودند و ۸۲ درصد مرد. میانگین سنی ۴۱٫۵ سال بود. کوچکترین پاسخگو ۲۴ سال و بزرگترین آنها ۶۲ سال سن داشت. در رابطه با وضعیت توزیع سنی

پاسخگویان باید گفت بیش از یک سوم از پاسخگویان در گروه‌های سنی بین ۴۰ تا ۴۴ سال قرار داشته، همچنین حدود یک سوم پاسخگویان در گروه‌های سنی کمتر از ۴۰ سال و حدود یک سوم دیگر در گروه‌های سنی بالاتر از ۴۵ سال قرار می‌گرفتند. مضافاً آن که ۱۵ درصد آنها مجرد و ۸۵ درصد آنها متأهل بودند.

وضعیت تحصیلی افراد نشان می‌داد ۱,۴ درصد از پاسخگویان دارای مدرک دیپلم، به همین میزان دارای مدرک فوق دیپلم، ۲,۳ درصد لیسانس، ۳۱,۲ درصد فوق لیسانس، ۲۶,۸ درصد دکتری و ۱۸,۸ درصد دارای تحصیلات حوزوی بوده‌اند.

به طور کلی، رشته تحصیلی حدود نیمی (۵۰,۴ درصد) از پاسخگویان علوم انسانی، ۱۵,۸ درصد حوزوی و حدود ۳۳,۸ درصد نیز با فراوانی‌های پایین دارای رشته‌های تحصیلی فنی و حوزه پزشکی اعلام شده است. ۵۲,۸ درصد از پاسخگویان عضو هیأت علمی دانشگاه یا مدرس حوزه یا معلم بوده‌اند، الباقی پاسخگویان دارای مشاغل مختلف می‌باشد که به دلیل پراکندگی زیاد از ذکر آنها خودداری شده است.

میانگین تعداد تشریف به حج واجب ۵ بار و میانگین تعداد تشریف به عمره ۷ بار اعلام شده است.

روش‌شناسی

در هر حال، برای جمع‌آوری اطلاعات لازم جهت شناسایی فرصت‌ها و تهدیدهای موجود در این رابطه، از روش پیمایشی (Survey) استفاده شده است. سپس با توجه به شیوه‌های اجرایی تحقیق، از پرسشنامه به عنوان ابزار جمع‌آوری داده‌ها استفاده کردیم و در این راستا پرسشنامه‌ای در بدو امر با ۱۰۰ سؤال تدوین شد که طی آزمون‌های متعددی پرسشنامه با ۵۸ سؤال صورت نهایی پیدا کرد.

الف: روایی تحقیق

مفهوم روایی در زبان کرلینجر عبارت است از این که: آیا وسیله اندازه‌گیری به واقع توانایی آن را دارد که خصیصه مورد نظر را اندازه بگیرد و نه خصیصه دیگری را. (کرلینجر، فردان، ۱۳۷۶ش، ترجمه: جعفر نجفی‌زند، صص ۱۳۲-۱۱۱) در این مطالعه برای

بررسی روایی پرسشنامه از دیدگاه‌های اساتید این رشته به خصوص دیدگاه‌های اساتید مجرب استفاده شده است.

در تحلیل پاسخ‌های ارائه شده به سؤالات که در پرسشنامه مطرح شده بود، از برنامه SPSS استفاده شد.

ب: پایایی تحقیق

برای بررسی پایایی مقیاس‌های بکار رفته از ضریب آلفای کرونباخ استفاده شده است. در جدول زیر نتیجه به دست آمده برای سؤالات این تحقیق آورده شده است.

جدول ضریب آلفای کرونباخ سنج‌های تحقیق

تعداد سؤالات	ضریب آلفای کرونباخ مبتنی بر داده‌های استاندارد شده	ضریب آلفای کرونباخ
۵۸	.۸۴۸	.۸۴۲

نتایج آزمون آلفای کرونباخ نشان می‌دهد پرسشنامه محقق ساخته برای این تحقیق از همبستگی درونی خیلی خوبی برای انجام این تحقیق برخوردار است.

جمع‌بندی یافته‌های پرسشنامه

بررسی دیدگاه پاسخگویان در رابطه با فرصت‌های موجود

فرصت	موافق	بینابین	مخالف	میانگین
ایجاد کرسی پاسخگویی به شبهات زائران کشورهای اسلامی در موسم حج	۹۵٫۷	۲٫۹	۱٫۴	۳٫۹۴
فعال شدن شبکه‌های برون‌مرزی در حج	۹۴٫۲	۵٫۸		۳٫۹۴
برگزاری کنگره حج، قبل از برگزاری موسم حج هر ساله در ایران و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و به خصوص اندیشمندان کشورهای همسوی با آرمان‌های انقلاب	۹۳٫۵	۵٫۰	۱٫۴	۳٫۹۲

۳,۹۱	۲,۲	۴,۳	۹۳,۵	بهره‌گیری از رسانه‌های کشورهای اسلامی؛ اعم از صوتی، تصویری، مکتوب و مجازی قبل از حج
۳,۹۱	۱,۴	۵,۸	۹۲,۸	بسترسازی برای ارائه مقاله و مصاحبه با نشریات کشورهای اسلامی
۳,۹۱	۰,۷	۷,۲	۹۲,۱	انجام اعمال حج و اشتراکات آیینی
۳,۸۹	۲,۹	۵,۰	۹۲,۱	شناسایی، جذب، آموزش، ساماندهی و به‌کارگیری زائران نخبه ایرانی
۳,۹۰	۱,۴	۷,۲	۹۱,۴	ترجمه آثار ایرانی به زبان‌های رایج کشورهای اسلامی و معرفی آنها در حج
۳,۸۹	۲,۲	۶,۵	۹۱,۴	اعزام زبان‌دان متخصص داخلی
۳,۸۸	۲,۹	۵,۸	۹۱,۴	مسلمان بودن زائران از هر قوم و ملیت
۳,۸۷	۲,۹	۷,۲	۸۹,۹	آموزش زائران ایرانی و متخلق نمودن زائران به رفتارهای اسلامی
۳,۸۸	۰,۷	۱۰,۱	۸۹,۲	برگزاری کنگره حج قبل از برگزاری موسم حج هر ساله در یکی از کشورهای اسلامی و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و به‌خصوص اندیشمندان کشورهای همسو با آرمان‌های انقلاب
۳,۸۸	۰,۷	۱۰,۹	۸۸,۴	ارتباط چهره به چهره زائر ایرانی با زائر غیر ایرانی
۳,۸۶	۲,۲	۱۰,۱	۸۷,۸	برگزاری همایش و نشست‌های تخصصی
۳,۸۴	۲,۲	۱۱,۵	۸۶,۳	توزیع کتاب و محصولات چند رسانه‌ای
۳,۸۳	۱,۴	۱۳,۷	۸۴,۹	برگزاری مراسم برائت از مشرکین با اهداف آگاهی‌بخشی و استکبارستیزی
۳,۷۸	۵,۰	۱۱,۵	۸۳,۵	ارائه خدمات سلامت و بهداشت به زائران کشورهای اسلامی از سوی تیم پزشکی ایران
۳,۷۷	۳,۶	۱۵,۸	۸۰,۶	حضور زائر ایرانی در جمع زائران سایر کشورها
۳,۷۵	۵,۰	۱۵,۱	۷۹,۹	دعوت از زائران غیر ایرانی برای حضور در بعثه مقام معظم رهبری
۳,۷۳	۵,۸	۱۵,۸	۷۸,۴	جذب، ساماندهی، آموزش و به‌کارگیری زائران کشورهای همسو با ایران
۳,۷۰	۸,۶	۱۲,۹	۷۸,۴	توزیع ادعیه

۳,۷۲	۵,۸	۱۶,۵	۷۷,۷	توزیع کتاب و محصولات فرهنگی مکتوب
۳,۶۵	۹,۴	۱۶,۵	۷۴,۱	اعزام زبان‌دان متخصص خارجی
۳,۶۱	۷,۲	۲۴,۵	۶۸,۳	حضور در کاروان‌های زائران سایر کشورها
۳,۵۵	۱۱,۵	۲۱,۶	۶۶,۹	حضور زائر ایرانی در همایش‌ها، نشست‌ها و گردهمایی‌های زائران سایر کشورها
۳,۵۰	۱۱,۵	۲۶,۶	۶۱,۹	برقراری ارتباط زائر ایرانی به همراه همسرش با زائر خارجی (ارتباط خانوادگی)
۳,۵۹	۲,۲	۳۶,۷	۶۱,۲	باور مثبت زائران خارجی نسبت به ایران و شیعیان
۳,۲۶	۱۱,۵	۵۱,۱	۳۷,۴	رفتار فعلی زائران ایرانی

الف: یافته‌های جدول در بخش فرصت‌ها

یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد در تمام مقوله‌هایی که تحت عنوان فرصت‌های مطرح در حج، جهت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی، مطرح و مورد بررسی قرار گرفته‌اند به استثنای رفتار فعلی زائران ایرانی که حدود ۳۸ درصد از پاسخگویان آن را فرصتی برای صدور دانسته‌اند در بقیه موارد بیش از ۶۰ درصد از پاسخگویان این موارد را ظرفیت و فرصت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانسته‌اند. یافته‌ها همچنین مؤید این مطلب است که باید سطح آگاهی زائران - به‌طور خاص و مسلمانان کشورهای اسلامی به‌طور عام - را در رابطه با ارزش‌های مورد تأکید اسلام افزایش داد و اطلاعات لازم را با ایجاد کرسی‌های رفع شبهه یا راه‌اندازی و فعال نمودن رسانه در عرصه بین‌الملل، در اختیار مسلمانان قرار داد؛ یعنی بسترسازی‌های لازم صورت گیرد تا کنگره‌های با موضوعات حج و جهان اسلام هر ساله در ایران یا کشورهای اسلامی برگزار شود و همچنین اطلاعات مکتوب و مجازی به‌طور گسترده در اختیار مسلمانان قرار گیرد.

با توجه به سؤال تحقیق که کشف و استخراج و رتبه‌بندی مهم‌ترین فرصت‌ها و موانع نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در حج ابراهیمی است، محقق توانست بر اساس یافته‌های تحقیق، مهم‌ترین فرصت‌های صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی در حج را در موارد زیر با ملاکهای محقق ساخته رتبه‌بندی کند که مهم‌ترین آنها به

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) بالای ۸۰ درصد:

بنا به یافته‌های تحقیق حاضر ۹۵,۷ درصد از پاسخگویان ایجاد کرسی پاسخگویی به شبهات زائران کشورهای اسلامی در موسم حج را به عنوان اولین و با اهمیت‌ترین فرصت برای صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانستند، همچنین ۹۴,۲ درصد از پاسخگویان فعال شدن شبکه‌های برون مرزی در حج، ۹۳,۵ درصد برگزاری کنگره حج قبل از برگزاری موسم حج هر ساله در ایران و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و به‌ویژه اندیشمندان کشورهای همسو با آرمان‌های انقلاب و به همین میزان بهره‌گیری از رسانه‌های کشورهای اسلامی؛ اعم از صوتی، تصویری، مکتوب و مجازی قبل و حین موسم حج، ۹۲,۸ درصد بسترسازی برای ارائه مقاله و مصاحبه با نشریات کشورهای اسلامی، ۹۲,۱ درصد انجام اعمال حج و اشتراکات آیینی و به همین میزان شناسایی، جذب، آموزش، ساماندهی و به کارگیری زائران نخبه ایرانی، ۹۱,۴ درصد ترجمه آثار ایرانی به زبان‌های رایج کشورهای اسلامی و معرفی آنها در حج، به همین میزان اعزام زبان‌دان متخصص داخلی را فرصت ارزیابی کرده‌اند. علاوه بر این، بیش از ۹۰ درصد مسلمان بودن زائران از هر قوم و ملیت را از فرصت‌های صدور انقلاب در حج دانسته‌اند.

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) بین ۷۰ تا ۸۰ درصد:

آموزش زائران ایرانی و متخلق نمودن زائران به رفتارهای اسلامی با ۸۹,۹ درصد، ۸۹,۲ درصد برگزاری کنگره حج قبل از برگزاری موسم حج، هر ساله در یکی از کشورهای اسلامی و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و به‌ویژه اندیشمندان کشورهای همسو با آرمان‌های انقلاب. ۸۸,۴ درصد ارتباط چهره به چهره زائر ایرانی با زائر غیر ایرانی. ۸۷,۸ درصد برگزاری همایش و نشست‌های تخصصی. ۸۶,۳ درصد توزیع کتاب و محصولات چند رسانه‌ای. ۸۴,۹ درصد برگزاری مراسم براءت از مشرکین با اهداف آگاهی بخشی و استکبارستیزی. ۸۳,۵ درصد ارائه خدمات سلامت و بهداشت به زائران کشورهای اسلامی توسط تیم پزشکی ایران. ۸۰,۶ درصد حضور زائر ایرانی در جمع زائران سایر کشورها را از فرصت‌های صدور انقلاب در حج دانسته‌اند.

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) بین ۶۰ تا ۷۰ درصد:

۷۹,۹ درصد دعوت از زائران غیر ایرانی برای حضور در بعثه مقام معظم رهبری. ۷۸,۴ درصد جذب، ساماندهی، آموزش و به کارگیری زائران کشورهای همسوی با ایران و به همین میزان توزیع ادعیه. ۷۷,۷ درصد توزیع کتاب و محصولات فرهنگی مکتوب. ۷۴,۱ درصد اعزام زبان‌دان متخصص خارجی. ۶۸,۳ درصد حضور در کاروان‌های زائران سایر کشورها. ۶۶,۹ درصد حضور زائر ایرانی در همایشها، نشست‌ها و گردهمایی‌های زائران سایر کشورها. ۶۱,۹ درصد برقراری ارتباط زائر ایرانی به همراه همسرش با زائر خارجی (ارتباط خانوادگی). ۶۱,۲ درصد ذهنیت مثبت زائران خارجی نسبت به ایران و شیعیان را از فرصتهای صدور انقلاب در حج دانسته‌اند.

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) زیر ۴۰ درصد:

۳۷,۴ درصد رفتار فعلی زائران ایرانی را به عنوان فرصت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانسته‌اند.

میقات

در یک نگاه کلی می‌توان گفت در تمامی مقوله‌هایی که تحت عنوان فرصت‌های مطرح در حج جهت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی بیان و مورد بررسی قرار گرفتند به استثنای رفتار فعلی زائران ایرانی که حدود ۳۸ درصد از پاسخگویان آن را فرصتی برای صدور دانسته‌اند و به نظر می‌رسد که فعلاً به جای اینکه فرصت برای صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی باشد، تهدید برای صدور باید تلقی کرد و در بقیه موارد بیش از ۶۰ درصد از پاسخگویان این موارد را ظرفیت و فرصت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانسته‌اند. یافته‌ها همچنین مؤید این نکته است که باید سطح آگاهی زائران را به طور خاص و مسلمانان کشورهای اسلامی را به طور عام در رابطه با ارزش‌های مورد تأکید اسلام افزایش داده و اطلاعات لازم را از طریق ایجاد کرسی‌های رفع شبهه یا راه‌اندازی و فعال نمودن رسانه در عرصه بین الملل در اختیار مسلمانان قرار داد.

بسترسازی‌های لازم به منظور برگزاری کنگره‌های با موضوعات حج و جهان اسلام، هر ساله در ایران یا کشورهای اسلامی یکی دیگر از فرصت‌هایی است که می‌تواند منویات اساسی جمهوری اسلامی را در این فضا منتقل نماید. ارائه محصولات فرهنگی نیز یکی دیگر از این فرصت‌هاست که باید غنیمت دانسته شود، هر چند که محدودیت‌هایی در راه

عرضه آنها وجود دارد ولی در عین حال ارائه محصولات فرهنگی یکی از فرصت‌های ذی‌قیمت است. البته توجه به مخاطب و مخاطب‌شناسی یکی از اقدامات مقدماتی در راستای تهیه، تولید و توزیع محصولات و کالاهای فرهنگی می‌باشد که باید مد نظر قرار گیرد. این اقدام با توجه به محدودیت‌های کشور عربستان ضرورت دو چندان پیدا می‌کند.

بنابراین، با توجه به فرضیه تحقیق، به نظر می‌رسد مهم‌ترین فرصت حج، جهت صدور ارزشهای انقلاب اسلامی، حضور حجاج با ملیتهای گوناگون است. محقق توانست بر اساس یافته‌های تحقیق در بخش فرصت‌ها، با توجه به رتبه‌بندی با ملاک محقق ساخته، این فرضیه را تأیید نماید که مهم‌ترین فرصت، فضای مهیا شده در حج بواسطه ارتباط حجاج با ملیت‌های گوناگون با یکدیگر است.

بررسی دیدگاه پاسخگویان در رابطه با تهدیدهای موجود

میانگین	مخالف	بینابین	موافق	تهدیدهای موجود در حج
۳,۸۱	۷,۲	۵,۰	۸۷,۸	نگرانی‌های امنیتی دولت عربستان نسبت به فعالیت‌های دولت ایران در موسم حج
۳,۷۰	۱۱,۵	۷,۲	۸۱,۳	جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط مأموران امنیتی حرمین شریفین
۳,۷۵	۶,۵	۱۲,۲	۸۱,۳	ذهنیت منفی زائران کشورهای اسلامی نشات گرفته از تبلیغات نسبت به ایران و شیعیان
۳,۶۵	۱۴,۴	۶,۵	۷۹,۱	ممانعت دولت عربستان از گفتگو و بحث‌های سیاسی، اجتماعی و اعتقادی بین زائران در فضای حرمین شریفین
۳,۶۵	۱۳,۷	۷,۲	۷۹,۱	تبلیغات ضد شیعی مأموران ارشاد عربستان
۳,۷۴	۳,۶	۱۸,۷	۷۷,۷	سطح سواد پایین بخشی از زائران ایرانی
۳,۶۰	۱۵,۸	۸,۶	۷۵,۵	سیاست دولت عربستان در ممانعت از بکارگیری امکانات ارتباطی
۳,۶۸	۷,۹	۱۶,۵	۷۵,۵	عدم آشنایی زائران ایران با آداب و مناسک اهل سنت
۳,۶۵	۹,۴	۱۵,۸	۷۴,۸	ترس زائر ایرانی از دستگیری توسط دولت عربستان و محرومیت از انجام اعمال حج

۳,۷۰	۲,۲	۲۵,۹	۷۱,۹	عدم تسلط زائران ایرانی به زبان‌های رایج مسلمانان کشورهای اسلامی
۳,۶۱	۱۰,۸	۱۷,۳	۷۱,۹	عدم امکان انتقال محصولات فرهنگی به عربستان
۳,۵۵	۱۶,۵	۱۲,۲	۷۱,۲	عدم امکان ارائه محصولات فرهنگی به زائران کشورهای اسلامی
۳,۵۷	۱۳,۷	۱۵,۸	۷۰,۵	پیمان‌های مشترک بین المللی دولت عربستان با کشورهای معاند و مخالف با ایران
۳,۵۳	۱۷,۳	۱۲,۹	۶۹,۸	اختلافات مذهبی شیعه و سنی
۳,۵۸	۱۲,۲	۱۸,۰	۶۹,۸	ترس زائر خارجی از دستگیری توسط دولت عربستان و محرومیت از انجام اعمال حج
۳,۵۶	۱۲,۹	۱۸,۰	۶۹,۱	پیمان‌های مشترک منطقه‌ای دولت عربستان با کشورهای معاند و مخالف با ایران
۳,۵۸	۱۰,۸	۲۰,۹	۶۸,۳	سطح سواد پایین زائران خارجی
۳,۵۲	۱۵,۸	۱۶,۵	۶۷,۶	عدم فرصت و امکان شناسایی نخبگان خارجی حاضر در حج
۳,۶۰	۶,۵	۲۶,۶	۶۶,۹	عدم آشنایی زائران ایرانی به محدودیت‌های قانونی دولت عربستان
۳,۴۷	۱۶,۵	۲۰,۱	۶۳,۳	تفاوت‌های زبانی و لهجه‌ای
۳,۳۱	۲۲,۳	۲۴,۵	۵۳,۲	برحذر داشتن ارتباط زائران برخی کشورها با زائران ایرانی توسط دولت‌های متبوعشان
۳,۳۲	۲۰,۹	۲۶,۶	۵۲,۵	جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط زائران سایر کشورهای اسلامی
۳,۳۵	۱۷,۳	۳۰,۹	۵۱,۸	برخی تفاوت‌های آیینی بین اعمال حج زائران شیعه و زائران سنی
۳,۲۴	۲۴,۵	۲۶,۶	۴۸,۹	تفاوت پوشش زائران زن ایرانی با زائرین سایر کشورهای اسلامی
۳,۱۷	۲۷,۳	۲۸,۸	۴۳,۹	اختلافات قومی و نژادی بین زائران ایرانی و غیر ایرانی
۳,۱۳	۲۶,۶	۳۳,۸	۳۹,۶	تفاوت پوشش زائران مرد ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی

۳,۰۹	۳۰,۲	۳۰,۹	۳۸,۸	ایرانی بودن
۲,۸۱	۴۸,۹	۲۰,۹	۳۰,۲	مغایر دانستن بحث‌های سیاسی و اجتماعی با اعمال و مناسک حج و سرزمین وحی
۲,۸۲	۴۶,۰	۲۵,۹	۲۸,۱	نگرش جدایی دین از سیاست بر اساس موازین اعتقادی

ب: یافته‌های جدول در بخش تهدیدها:

یافته‌های جدول فوق نشان می‌دهد در تمام مقوله‌هایی که تحت عنوان تهدیدهای مطرح در حج جهت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی، مطرح و مورد بررسی قرار گرفته‌اند، به استثنای «تفاوت پوشش زائران زن ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی، اختلافات قومی و نژادی بین زائران ایرانی و غیر ایرانی، تفاوت پوشش زائران مرد ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی، ایرانی بودن، مغایر دانستن بحث‌های سیاسی و اجتماعی با اعمال و مناسک حج و سرزمین وحی و نگرش جدایی دین از سیاست بر اساس موازین اعتقادی» که کمتر از ۵۰ درصد از پاسخگویان آن را تهدید برای صدور ارزش‌های انقلاب دانسته‌اند در بقیه موارد بیش از ۵۰ درصد از پاسخگویان این موارد را تهدید و محدودیت برای صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانسته‌اند. در ضمن، به نظر می‌رسد دو محور از محورهای مورد بررسی در رابطه با تهدیدهای موجود در عرصه حج مورد تأکید پاسخگویان بوده است که یکی از این محورها، مخالفت‌ها و مزاحمت‌های دولت عربستان است و محور دیگری که مورد تأکید بوده، محدودیت‌های زائران ایرانی در رابطه با ارتباط با سایر زائران یا در رابطه با کشور عربستان است که باعث حساسیت دولت عربستان و بالطبع محدودیت بیشتر شده است. لذا شایسته است ظرفیت‌های ارتباطی زائران ایرانی به خصوص تحصیل کردگان و نخبگان را افزایش داد تا هم راهنمای زائران ایرانی باشند و هم توان ارتباط و انتقال اطلاعات به زائران سایر کشورهای اسلامی را داشته باشند. بدین ترتیب، به جای حساسیت در کشور عربستان حساسیت در زائران کشورهای اسلامی ایجاد می‌شود.

با توجه به سؤال تحقیق که کشف و استخراج مهم‌ترین تهدیدهای در حج جهت نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی است و با توجه به ابعاد در نظر گرفته شده برای

تهدیدها و خلاصه عملکرد متغیرهای دخیل در نوع دیدگاه پاسخگویان، پرسش شوندگان تهدیدهای نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی را در موارد ذیل دانسته‌اند. بنابراین، تحقیق حاضر سرانجام به نتایجی از گونه نتایج زیر راه پیدا کرد که مهم‌ترین آنها به ترتیب اولویت عبارت است از:

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) بالای ۸۰ درصد:

در رابطه با تهدیدهای موجود ۸۷٫۸ درصد نگرانی‌های امنیتی دولت عربستان نسبت به فعالیت‌های دولت ایران در موسم حج را بزرگ‌ترین تهدید برای صدور انقلاب اسلامی دانسته و معتقدند که عربستان با این تصور مانع هر نوع فعالیت عوامل جمهوری اسلامی می‌گردد. همچنین ۸۱٫۳ درصد جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط مأموران امنیتی حرمین شریفین و به همین میزان ذهنیت منفی زائران کشورهای اسلامی نشأت گرفته از تبلیغات نسبت به ایران و شیعیان را از تهدیدهای صدور انقلاب در حج دانسته‌اند.

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) بین ۶۰ تا ۸۰ درصد:

۷۹٫۱ درصد ممانعت دولت عربستان از گفتگو و بحث‌های سیاسی، اجتماعی و اعتقادی میان زائران در فضای حرمین شریفین و به همین میزان تبلیغات ضد شیعی مأموران ارشاد عربستان، ۷۷٫۷ درصد سطح سواد پایین بخشی از زائران ایرانی، ۷۵٫۵ درصد سیاست دولت عربستان در ممانعت از به کارگیری امکانات ارتباطی و به همین میزان عدم آشنایی زائران ایران با آداب و مناسک اهل سنت تهدیدهای پیش روی صدور انقلاب اسلامی در حج هستند. علاوه بر اینها، از دیدگاه پاسخگویان حدود ۷۴٫۸ درصد ترس زائر ایرانی از دستگیری از سوی دولت عربستان و محرومیت از انجام اعمال حج، ۷۱٫۹ درصد عدم تسلط زائران ایرانی به زبان‌های رایج مسلمانان کشورهای اسلامی و به همین میزان عدم امکان انتقال محصولات فرهنگی به عربستان، ۷۱٫۲ درصد عدم امکان ارائه محصولات فرهنگی به زائران کشورهای اسلامی، ۷۰٫۵ درصد عقد پیمان‌های مشترک بین المللی بین دولت عربستان با کشورهای معاند و مخالف با ایران، ۶۹٫۸ درصد پررنگ کردن اختلافات مذهبی شیعه و سنی و به همین میزان ترس زائر خارجی از

دستگیری از سوی دولت عربستان و محرومیت از انجام اعمال حج، ۶۹٫۱ درصد عقد پیمان‌های مشترک منطقه‌ای بین دولت عربستان با کشورهای معاند و مخالف با ایران، ۶۸٫۳ درصد سطح سواد پایین زائران خارجی، ۶۷٫۶ درصد عدم فرصت و امکان شناسایی نخبگان خارجی حاضر در حج، ۶۶٫۹ درصد عدم آشنایی زائران ایرانی به محدودیت‌های قانونی دولت عربستان، ۶۳٫۳ درصد تفاوت‌های زبانی و لهجه‌ای؛ از جمله تهدیدهای دیگری است که از زاویه نگاه پاسخگویان وجود دارد.

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) بین ۴۰ تا ۶۰ درصد:

البته مواردی دیگر از تهدید نیز وجود دارد که وضعیت آنها نسبت به مواردی که نام برده شد، اهمیت کمتر و جایگاه پایین‌تری دارد؛ از جمله این موارد نیز می‌توان به برحذر داشتن ارتباط بین زائران برخی کشورها با زائران ایرانی توسط دولت‌های متبوعشان به میزان ۵۳٫۲ درصد، جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط زائران سایر کشورهای اسلامی به میزان ۵۲٫۵ درصد، برخی تفاوت‌های آیینی بین اعمال حج زائران شیعه و زائران سنی به میزان ۵۱٫۸ درصد، تفاوت پوشش زائران زن ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی به میزان ۴۸٫۹ درصد، اختلافات قومی و نژادی بین زائران ایرانی و غیر ایرانی به میزان ۴۳٫۹ درصد نام برد.

میانگین گویه‌های (کاملاً موافق و موافق) زیر ۴۰ درصد:

تفاوت پوشش زائران مرد ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی به میزان ۳۹٫۶ درصد، ایرانی بودن به میزان ۳۸٫۸ درصد، مغایر دانستن بحث‌های سیاسی و اجتماعی با اعمال و مناسک حج و سرزمین وحی به میزان ۳۰٫۲ درصد و در نهایت، نگرش جدایی دین از سیاست بر اساس موازین اعتقادی به میزان ۲۸٫۱ درصد را به عنوان تهدیدهایی مطرح در صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانسته‌اند.

در رابطه با تهدیدهای مطرح شده در یک نگاه کلی، می‌توان گفت، در تمامی مقوله‌هایی که تحت عنوان تهدید جهت صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی، مطرح و مورد بررسی قرار گرفته‌اند، به استثنای «تفاوت پوشش زائران زن ایرانی با زائران سایر کشورهای

اسلامی، اختلافات قومی و نژادی بین زائران ایرانی و غیر ایرانی، تفاوت پوشش زائران مرد ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی، ایرانی بودن، مغایر دانستن بحث‌های سیاسی و اجتماعی با اعمال و مناسک حج و سرزمین وحی و نگرش جدایی دین از سیاست بر اساس موازین اعتقادی» که کمتر از ۵۰ درصد از پاسخگویان آن را تهدید برای صدور ارزش‌های انقلاب دانسته‌اند و حداقل می‌توان این موارد را از زمره تهدید خارج کرد و اگر نتوان از آنها تحت عنوان فرصت نام برد، زمینه تهدید برای صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی نیز تلقی نمی‌شوند. در بقیه موارد بیش از ۵۰ درصد از پاسخگویان این موارد را تهدید و محدودیت برای صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی دانسته‌اند. در ضمن به نظر می‌رسد دو محور از محورهای مورد بررسی در رابطه با تهدیدهای موجود در عرصه حج مورد تأکید پاسخگویان بوده است که یکی از این محورها مخالفت‌ها و مزاحمت‌های دولت عربستان است و محور دیگری که مورد تأکید بوده، محدودیت‌های زائران ایرانی در برقراری ارتباط با زائران سایر کشورها است. لذا شایسته است ظرفیت‌های ارتباطی زائران ایرانی، به‌ویژه تحصیلکرده‌ها و نخبگان را افزایش داد تا هم بتوان از آنها به عنوان راهنمای زائران ایرانی استفاده کرد و هم توان ارتباط و انتقال اطلاعات به زائران سایر کشورهای اسلامی را داشت و از این طریق به جای حساسیت در کشور عربستان، زمینه نفوذ در زائران کشورهای اسلامی فراهم گردد. همچنین صرف ارتباط با زائران در موسم حج فعالیت معنادار و اثر بخشی نیست بلکه باید امکان ارتباط‌های مستمر را بعد از موسم حج نیز فراهم کرد تا فرصت لازم برای در اختیار داشتن اطلاعات و رفع شبهات برای نخبگان فراهم گردد. نکته‌ای که بسیار با اهمیت است، جایگاه ارتباط در صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی می‌باشد که باید دست اندرکاران زمینه شناسایی و ارتباط مستمر را به عنوان یک هدف در نظر گرفت و در این رابطه برنامه‌ریزی و سرمایه‌گذاری‌های لازم را بنمایند.

بنابراین، با توجه به فرضیه تحقیق «به نظر می‌رسد مهم‌ترین تهدید سیاست عربستان در مخالفت با ارتباط و گفتگوی زائران با هم‌دیگر می‌باشد»، محقق توانست بر اساس یافته‌های تحقیق در بخش تهدیدها با توجه به رتبه‌بندی با ملاک محقق ساخته، این فرضیه را تأیید نماید که بیشتر موانع از ناحیه رژیم حاکم بر عربستان است.

تحلیل یافته‌های تحقیق

بررسی‌های صورت گرفته نشان می‌دهد متغیرهای انتسابی؛ از قبیل جنس، سن و... چندان تأثیری در تفاوت دیدگاه پاسخگویان نداشته و به عبارتی، دیدگاه پاسخگویان، مستقل از این ویژگی‌ها بوده است. اما در رابطه با متغیرهای اکتسابی؛ مانند تحصیلات، گرایش تحصیلی، جایگاه شغلی و... باید خاطر نشان کرد که این ویژگی‌ها در دیدگاه پاسخگویان تأثیرگذار بوده‌اند و به بیان آماری، دیدگاه پاسخگویان، مستقل از متغیرها و ویژگی‌های اکتسابی نبوده‌اند. بنابراین، آنچه در گام اول می‌توان نتیجه گرفت، این است که موضوع بررسی فرصت‌ها و تهدیدها یک موضوع کاملاً قابل شناسایی در چارچوب روش‌های علمی بوده و نتایج استخراج شده نیز مؤید این موضوع است. اینکه محقق بر این موضوع تأکید دارد، بدین دلیل است که اگر کارشناسان به‌طور مستمر اقدام به شناسایی فرصت‌ها و تهدیدها نمایند و افراد، گروه‌ها و سازمان‌های ذی‌نفع را در این راستا توانمند سازند، نتیجه‌ای عاید و حاصل نخواهد شد. یکی از این ذی‌نفعان، زائران حاضر در حج هستند. نتایج، در حال حاضر نشان می‌دهد رفتار زائران ایرانی به‌جای اینکه فرصت برای صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی و در راستای تبیین ارزش‌های انقلاب اسلامی باشد، تبدیل به تهدید برای تولید ذهنیت‌های منفی در رابطه با ایران و ایرانی شده است.

نتایج نشان می‌دهد که هر چند فرصت‌ها از جایگاه خوبی برای نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی برخوردارند ولی یکی از محوری‌ترین این فرصت‌ها که رفتار زائر ایرانی در حج است و نمودی از فضای داخلی ایران را در اختیار زائران سایر کشورها قرار می‌دهد، جایگاه مناسبی ندارد، لذا لازم است تمامی نهادهای مسئول از زمانی که یک ایرانی وارد عرصه اجتماعی می‌شود تا به عنوان یک فرد تأثیرگذار در اجتماع جایگاه شهروندی و هویت ملی پیدا می‌کند، بر همسویی رفتار ایرانیان و اندیشه و ارزش‌های انقلاب تأکید شده و مورد توجه این نهادهای مسوول باشد؛ زیرا نتایج یافته‌ها حاکی از عدم موفقیت در این حوزه می‌باشد. هر چند که این عدم موفقیت به‌طور کامل یا صد درصدی نیست.

همچنین نتایج نشان می‌دهد درصد بسیار بالایی از پاسخگویان ایجاد کرسی پاسخگویی به شبهات زائران کشورهای اسلامی در موسم حج را فرصتی اساسی دانسته‌اند. فعال شدن

شبکه‌های برون مرزی، برگزاری کنگره حج قبل از برگزاری موسم حج هر ساله در ایران و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و به‌ویژه اندیشمندان کشورهای همسوی با آرمان‌های انقلاب، بهره‌گیری از رسانه‌های کشورهای اسلامی؛ اعم از صوتی، تصویری، مکتوب و مجازی قبل از حج، بسترسازی برای ارائه مقاله و مصاحبه با نشریات کشورهای اسلامی و ترجمه آثار ایرانی به زبان‌های رایج کشورهای اسلامی و معرفی آنها در حج، توجه به اشتراکات آیینی، شناسایی، جذب، آموزش، ساماندهی و به کارگیری زائران نخبه ایرانی، اعزام زبان‌دان متخصص داخلی، تأکید و توجه به مسلمان بودن زائران از هر قوم و ملیت از طرف زائران و مسئولین ایرانی، آموزش زائران ایرانی و متخلق نمودن زائران به رفتارهای اسلامی، ارتباط چهره به چهره زائر ایرانی با زائر غیر ایرانی، توزیع کتاب و محصولات چند رسانه‌ای را نیز از جمله فرصت‌هایی دانسته‌اند که اندکی تأمل در این عناوین نشان می‌دهد. صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی صرفاً از طریق نرم افزاری قابل تحقق است و بخشی از این عناوین در حال حاضر به شیوه‌های مختلفی در حال انجام است که بعد از بررسی مجدد لازم است در قالب یک برنامه مدون مورد بازنگری قرار گرفته و یا بر میزان فعالیت آنها افزوده شود.

از طرف دیگر، بیشتر تهدیدهایی که مطرح شده جنبه سلبی داشته و در بیشتر موارد ناشی از سوء برداشت‌ها و سوء تفاهم‌هایی است که وجود دارد و یا ناشی از تأثیرگذاری حوزه‌های سیاسی بر سایر زمینه‌ها می‌باشد؛ از جمله این تهدیدها می‌توان به نگرانی‌های امنیتی دولت عربستان نسبت به فعالیت‌های دولت ایران در موسم حج، به عنوان بزرگ‌ترین تهدید برای صدور انقلاب اسلامی یا جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط مأموران امنیتی حرمین شریفین، ذهنیت منفی زائران کشورهای اسلامی نشأت گرفته از تبلیغات نسبت به ایران و شیعیان، ممانعت دولت عربستان از گفتگو و بحث‌های سیاسی، اجتماعی و اعتقادی بین زائران در فضای حرمین شریفین، تبلیغات ضد شیعی مأموران ارشاد عربستان، سیاست دولت عربستان در ممانعت از به کارگیری امکانات ارتباطی، ترس زائر ایرانی از دستگیری از سوی دولت عربستان و محرومیت از انجام اعمال حج، عدم امکان ارائه محصولات فرهنگی به زائران کشورهای اسلامی و موارد دیگری از این دست اشاره کرد.

همانگونه که مطرح گردید و محقق مجدداً تأکید می‌کند، این تهدیدها بیشتر جنبه نرم‌افزاری داشته و ناشی از سوء برداشت‌ها یا سوء مدیریت‌ها است و لازم است این موانع در جهت تحقق اهداف انقلاب و بیمه شدن آن، مورد بازبینی قرار گیرد و زمینه از بین بردن آنها فراهم گردد.

اما در رابطه با تهدیدها، موضوعات دیگری نیز مطرح هستند که ناشی از دولت و عوامل عربستان نیستند بلکه بیشتر به نوع اقدامات و فعالیت‌های دست‌اندرکاران حج بر می‌گردد؛ از جمله این موارد، می‌توان به عدم آشنایی زائران ایران با آداب و مناسک اهل سنت، عدم آشنایی زائران ایرانی به محدودیت‌های قانونی دولت عربستان، عدم تسلط زائران ایرانی به زبان‌های رایج مسلمانان کشورهای اسلامی، زمینه‌سازی برای اختلافات مذهبی شیعه و سنی، تأکید بر تفاوت‌های آیینی بین اعمال حج زائران شیعه و زائران سنی، عدم شناسایی نخبگان خارجی حاضر در حج، اختلافات قومی و نژادی بین زائران ایرانی و غیر ایرانی، تفاوت پوشش زائران مرد ایرانی با زائران سایر کشورهای اسلامی و سطح سواد پایین بخشی از زائران ایرانی که زمینه‌ساز عدم ارتباط است که این خود بالطبع باعث بروز سوء تفاهمات و مانع از شناخت بیشتر و درک متقابل می‌گردد.

به‌طور کلی در یک جمع بندی فراگیر می‌توان گفت: فرصت‌های موجود در حج، جهت نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی بیشتر نرم‌افزاری بوده و لازم است تمهیداتی در این زمینه فراهم گردد و این خود نوعی ظرفیت برای افزایش دامنه فعالیت‌ها و حجم آنها می‌باشد. همچنین بر اساس نتایج این مطالعه کاهش سوء تفاهمات و کاهش تنش‌های سیاسی در سطح گسترده‌ای می‌تواند تهدیدهایی را از بین برده و زمینه افزایش فرصت‌ها را فراهم نماید.

به هر حال با توجه به جزئیاتی که گذشت، ۲۹ عنوان فرصت و به همین میزان تهدید در حج شناسایی گردید اما آنچه قابل توجه است، این است که یک نوع توافق بر سر این عناوین وجود دارد، هر چند که در مواردی فرصت‌ها برشمرده شده از دیدگاه پاسخگویان بیشتر تهدید تلقی شده‌اند و در موارد دیگری تهدیدهای برشمرده شده توسط محقق را فرصت ارزیابی کرده‌اند؛ از جمله این موارد می‌توان به رفتار زائران ایرانی که محقق

تحت عنوان فرصت معرفی کرده ولی نتایج نشان می‌دهد که بیش از آنکه فرصت باشد در حال حاضر تهدید به حساب می‌آید، اشاره نمود. همچنین اندیشه جدایی دین از سیاست که محقق تحت عنوان تهدید مطرح کرده، ولی به نظر پاسخگویان اندیشه جدایی دین از سیاست صرفاً تهدید به شمار نمی‌آید، مصداق‌های دیگری که می‌توان برگرفته از این اندیشه دانست را تحت عنوان تهدید دانسته‌اند و این دیدگاه را چندان عملیاتی ندانسته‌اند بلکه جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی و اجتماعی و ممنوع بودن طرح این موضوعات در حریم شریفین را تهدید معرفی کرده‌اند.

نتیجه گیری

با توجه به اینکه هدف محقق در این تحقیق کشف و استخراج و رتبه‌بندی مهم‌ترین فرصت‌ها و تهدیدهای نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در فضای حج بود، محقق در این تحقیق به روش دقیق و علمی از طریق پیمایش (پرسشنامه) با استفاده از نرم افزار SPSS علاوه بر اینکه توانست مهم‌ترین فرصت‌ها و تهدیدهای اجتماعی و معرفتی مبدأ و مقصد پخش نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی را در فضای حج کشف و استخراج کند، توانست مواردی که بعضاً تصور نمی‌شد که از فرصت‌ها و یا تهدیدهای نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی در حج باشند، را به روش علمی از منظر مهم‌ترین صاحب نظران حوزه حج در قالب پرسشنامه را اثبات نماید. بر این اساس حضور حجاج با ملیتهای گوناگون به مثابه مهم‌ترین فرصت‌ها و سیاست عربستان در مخالفت با ارتباط و گفتگوی زائران با هم‌دیگر، مهم‌ترین تهدیدهای حج ابراهیمی جهت نفوذ قدرت نرم نظام جمهوری اسلامی است.

پرسشنامه

پاسخگوی عزیز!

با سلام، پرسشنامه‌ای که در پیشدید شماست، مطالعه‌ای است دانشگاهی که محقق قصد دارد دربارهٔ مسائل مربوط به صدور ارزش‌های انقلاب اسلامی در حج اطلاعاتی به‌دست آورد. با توجه به اینکه جامعه ما جامعه انقلابی است و مسائل و ارزش‌های انقلاب بعد از چهار دهه همچنان در بین مردم و مسئولان، از اهمیت زیادی برخوردار است، اما تحقیق

و پژوهش درباره این ارزش‌ها و نحوه اشاعه آنها به آن اندازه‌ای که لازم است انجام نمی‌شود. بنابراین، قصد دارم در این کار پژوهشی، دیدگاه‌ها و نظرات اندیشمندان و صاحب‌نظران این حوزه را به‌طور مستقیم از خود آنها پیرسم. برای من فرصت بسیار خوبی است که بتوانم مستقیماً با صاحب‌نظران صحبت کنم و از نظرات آنها در رابطه با موضوع اشاعه ارزش‌های انقلاب اسلامی در بین کشورهای اسلامی مطلع شوم. امیدوارم ارتباط و گفتگوی صمیمانه‌ای با هم داشته باشیم. از اینکه به این جانب اعتماد می‌کنید و برای تکمیل آن وقت می‌گذارید صمیمانه سپاسگزارم.

منیری، استادیار دانشگاه مازندران

بخش

ارزیابی	لطفاً نظر خود را در رابطه با گویه‌های ذیل که مربوط به ظرفیت‌ها و فرصت‌های موجود در حج است بیان بفرمایید.	
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	بستر سازی برای ارائه مقاله و مصاحبه با نشریات کشورهای اسلامی	۱
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	ترجمه آثار ایرانی به زبان‌های رایج کشورهای اسلامی و معرفی آنها در حج	۲
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	برگزاری کنگره حج قبل از برگزاری موسم حج هر ساله در یکی از کشورهای اسلامی و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و بخصوص اندیشمندان کشورهای همسو با آرمان‌های انقلاب	۳
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	فعال شدن شبکه‌های برون مرزی در حج	۴
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	بهره‌گیری از رسانه‌های کشورهای اسلامی اعم از صوتی، تصویری، مکتوب و مجازی قبل از حج	۵
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	بهره‌گیری از رسانه‌های کشورهای اسلامی اعم از صوتی، تصویری، مکتوب و مجازی بعد از حج	۶
کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐	ارائه خدمات سلامت و بهداشت به زائرین کشورهای اسلامی توسط تیم پزشکی ایران	۷

۸	توزیع کتاب و محصولات فرهنگی مکتوب	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۹	توزیع ادعیه	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۰	توزیع کتاب و محصولات چند رسانه ای	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۱	مسلمان بودن زائرین از هر قوم و ملیت	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۲	انجام اعمال حج و اشتراکات آئینی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۳	ذهنیت مثبت زائرین خارجی نسبت به ایران و شیعیان	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۴	جذب، ساماندهی، آموزش و بکارگیری زائرین کشورهای همسایه با ایران	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۵	برگزاری همایش و نشست های تخصصی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۶	برگزاری مراسم برائت از مشرکین با اهداف آگاهی بخشی و استکبار ستیزی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۷	رفتار فعلی زائرین ایرانی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۸	آموزش زائرین ایرانی و متخلق نمودن زائرین به رفتارهای اسلامی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۱۹	شناسائی، جذب، آموزش، ساماندهی و بکارگیری زائرین نخبه ایرانی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۲۰	اعزام زبانندان متخصص خارجی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۲۱	اعزام زبانندان متخصص داخلی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۲۲	ارتباط چهره به چهره زائر ایرانی با زائر غیر ایرانی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐

۲۳	حضور زائر ایرانی در جمع زائرین سایر کشورها	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۲۴	برقراری ارتباط زائر ایرانی به همراه همسرش با زائر خارجی (ارتباط خانوادگی)	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۲۵	حضور در کاروان‌های زائرین سایر کشورها	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۲۶	دعوت از زائرین غیر ایرانی برای حضور در بعثه مقام معظم رهبری	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۲۷	حضور زائر ایرانی در همایشها، نشست‌ها و گردهمایی‌های زائرین سایر کشورها	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۲۸	برگزاری کنگره حج قبل از برگزاری موسم حج هر ساله در ایران و با میزبانی اندیشمندان و نخبگان کشورهای اسلامی و بخصوص اندیشمندان کشورهای همسو با آرمان‌های انقلاب	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۲۹	ایجاد کرسی پاسخگوئی به شبهات زائرین کشورهای اسلامی در موسم حج	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۰	جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط زائرین سایر کشورهای اسلامی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۱	جدال تلقی نمودن مباحث سیاسی توسط مامورین امنیتی حرمین شریفین	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۲	مغایر دانستن بحث‌های سیاسی و اجتماعی با اعمال و مناسک حج و سرزمین وحی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۳	ایرانی بودن	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۴	نگرش جدائی دین از سیاست بر اساس موازین اعتقادی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۵	سیاست دولت عربستان در ممانعت از بکارگیری امکانات ارتباطی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۶	ممانعت دولت عربستان از گفتگو و بحث‌های سیاسی، اجتماعی و اعتقادی بین زائرین در فضای حرمین شریفین	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملا مخالفم ☐

۳۷	تبلیغات ضد شیعی مامورین ارشاد عربستان	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۸	برحذر داشتن ارتباط زائرین برخی کشورها با زائرین ایرانی توسط دولت های متبوعشان	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۳۹	نگرانی های امنیتی دولت عربستان نسبت به فعالیت های دولت ایران در موسم حج	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۰	پیمان های مشترک بین المللی دولت عربستان با کشورهای معاند و مخالف با ایران	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۱	پیمان های مشترک منطقه ای دولت عربستان با کشورهای معاند و مخالف با ایران	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۲	تفاوت پوشش زائران زن ایرانی با زائرین سایر کشورهای اسلامی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۳	تفاوت پوشش زائران مرد ایرانی با زائرین سایر کشورهای اسلامی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۴	برخی تفاوت های آئینی بین اعمال حج زائرین ذهنیت منفی زائرین کشورهای اسلامی نشأت گرفته از تبلیغات نسبت به ایران و شیعیان	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۵	عدم تسلط زائرین ایرانی به زبان های رایج مسلمانان کشورهای اسلامی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۶	اختلافات قومی و نژادی بین زائرین ایرانی و غیر ایرانی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۷	تفاوت های زبانی و لهجه ای	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۸	عدم آشنائی زائرین ایرانی به محدودیت های قانونی دولت عربستان	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۴۹	عدم آشنائی زائرین ایران با آداب و مناسک اهل سنت	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۵۰	اختلافات مذهبی شیعه و سنی	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐
۵۱	ترس زائر ایرانی از دستگیری توسط دولت عربستان و	کاملا موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالقم ☐ کاملا مخالفم ☐

	محرومیت از انجام اعمال حج	
مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐		
۵۲	ترس زائر خارجی از دستگیری توسط دولت عربستان و محرومیت از انجام اعمال حج	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۵۳	عدم امکان انتقال محصولات فرهنگی به عربستان	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۵۴	عدم امکان ارائه محصولات فرهنگی به زائرین کشورهای اسلامی	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۵۵	سطح سواد پائین بخشی از زائرین ایرانی	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۵۶	سطح سواد پائین زائرین خارجی	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۵۷	عدم فرصت و امکان شناسائی نخبگان خارجی حاضر در حج معاند و مخالف با ایران	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐
۵۸	فعال شدن شبکه‌های برون مرزی در حج	کاملاً موافقم ☐ موافقم ☐ بینابین ☐ مخالفم ☐ کاملاً مخالفم ☐

منابع

۱. سرائی، حسن، مقدمه ای بر نمونه گیری در تحقیق، تهران: انتشارات سمت، ۱۳۹۱ش.
۲. کرلینجر، فردان، مبانی پژوهش در علوم رفتاری، ترجمه جعفر نجفی‌زند، تهران: انتشارات آوای نور، ۱۳۷۶ش.